

Психолого-педагогічна характеристика адаптивних рухливих ігор глухих дітей молодшого шкільного віку

Івахненко А.А.

Класичний приватний університет

Анотація:

Проводиться психолого-педагогічне й медико-біологічне обґрунтування використання спеціально адаптованих рухливих ігор у психофізичному розвитку глухих дітей молодшого шкільного віку. Визначається значення рухливих ігор як засобу фізичного виховання для даної категорії дітей. У результаті дослідження, встановлене оздоровче, освітнє, виховнє й корекційнє значення адаптованих рухливих ігор глухих школярів молодших класів. Доведено, що адаптивні рухливі ігри є дієвим засобом психофізичного розвитку глухої дитини, які супроводжуються покращенням її пізнавальних здібностей.

Івахненко А.А. Психолого-педагогическая характеристика адаптивных подвижных игр глухих детей младшего школьного возраста. Проводится психолого-педагогическое и медико-биологическое обоснование использования специально адаптированных подвижных игр в психофизическом развитии глухих детей младшего школьного возраста. Определяется значение подвижных игр как средства физического воспитания для данной категории детей. В результате исследования, установлено оздоровительное, образовательное, воспитательное и коррекционное значение адаптированных подвижных игр глухих школьников младших классов. Доказано, что адаптивные подвижные игры являются действенным способом психофизического развития глухого ребенка, сопровождаемые улучшением его познавательных способностей.

Ivahnenko A.A. Psycho-pedagogical characteristic of adaptive mobile games for deaf children of primary school age. Conducted psycho-pedagogical and medico-biological basis of usage specially adapted mobile games in the psychophysical development of deaf children of primary school age. Determine the importance of mobile gaming as a means of physical education for this children's category. As a result of research found wellness, educational, educate and correctional importance of mobile games adapted deaf schoolchildren. Adaptive mobile games are effective media for psychophysical development of deaf children that brings to improvement of cognitions.

Ключові слова:

адаптація, фізична культура, рухливі ігри, глухота, молодші школярі.

адаптация, физическая культура, подвижные игры, глухота, младшие школьники.

adaptation, physical education, mobile games, deafness, younger schoolchildren.

Вступ.

З початком навчання глухої дитини у спеціальній школі цілком виправданою є концентрація уваги педагогів на її пізнавальному розвитку. Проте пізнавальні здібності (мислення, сприймання, уявлення) невірно розглядати поза контекстом рухового розвитку тому, що рухові характеристики присутні у всіх видах діяльності. Ще І.М. Сеченов вказував, що оптимізація рухової активності дітей є запорукою нормального розумового й фізичного розвитку [1].

Організація навчально-виховної роботи у спеціальних закладах зумовлює проведення додаткових занять з дітьми для проведення корекційної роботи з метою розвитку слухового сприйняття та формування мовлення. Це сприяє зниженню рухливості дітей, що призводить до розвитку у них гіподинамії та інших негативних наслідків. Цю проблему ускладнює відсутність належної кількості спеціальної навчально-методичної літератури по фізичному вихованню дітей з вадами слуху, тому педагогам буває важко підібрати зміст занять та методичних прийомів, здійснити корекційну роботу тощо. Слід зазначити, що уроки фізичної культури не дозволяють компенсувати дефіцит рухової активності глухих школярів. Специфіка навчання цих дітей рухливих дій полягає у застосуванні специфічних форм мовлення, комплексному поєднанні різних засобів навчання та спрощенні словарно-граматичних форм. Виходячи з цього багато часу приділяється поясненню навчального матеріалу, що призводить до зниження моторної щільності занять з фізичної культури. Крім того, наші педагогічні спостереження свідчать, що під час такого роду занять основна увага вчителя зосереджується тільки на навчанні і вдосконаленні техніки рухів окремих видів спорту [2].

З огляду на вищезазначене необхідно внести суттєві корективи щодо проведення фізкультурних за-

нять з глухими дітьми та підвищення їх фізкультурно-спортивної активності й зацікавленості.

Сучасні наукові дослідження й педагогічні спостереження свідчать, що найефективнішими засобами розвитку рухових якостей, покращення психоемоційного стану дітей молодшого шкільного віку є рухливі ігри [3]. Під час рухливих ігор, діти засвоюють життєво необхідні рухливі навички, вміння, а також розвивають морально-вольові якості. Спілкування з іншими дітьми протягом спільної ігрової діяльності – одна з необхідних умов прояву і розвитку рухливих і пізнавальних здібностей дитини. Більшість науковців сходяться на думці, що гра як структурна модель поведінки дитини, є засобом оволодіння нею навколишньої дійсності і підготовки до її перетворення.

Глуха дитина пізнає навколишній світ через гру так само, як і нормально розвинута. Разом із тим, незважаючи на важливе значення рухливих ігор у розвитку глухих дітей, у процесі їх навчання та виховання в спеціальних закладах освіти їм не приділяється належної уваги. Основними причинами цього є недостатність часу відведеного на них під час фізкультурних заходів, майже цілковита відсутність науково-методичної літератури щодо організації та методики проведення рухливих ігор з даним контингентом дітей, а також неадаптованість традиційних рухливих ігор до психофізичних особливостей розвитку глухих [4].

Робота виконана за планом НДР Класичного приватного університету.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження: психолого-педагогічне та медико-біологічне обґрунтування використання спеціально адаптованих рухливих ігор у психофізичному розвитку глухих дітей молодшого шкільного віку під час занять фізичною культурою у спеціальних закладах освіти. Визначення значення адаптованих рухливих ігор як засобу фізичного виховання для глухих дітей початкової ланки навчання.

Завдання дослідження: 1. Проаналізувати загальну та психолого-педагогічну літературу з теорії й практики застосування рухливих ігор та визначити їх значення у корекційно-педагогічній роботі з глухими дітьми молодшого шкільного віку. 2. Теоретично обґрунтувати зміст адаптивних рухливих ігор як засобу корекції психофізичного розвитку глухих учнів молодших класів.

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань нами застосовувалися теоретичні методи дослідження: вивчення й аналіз науково-методичної літератури, навчальних програм і нормативних документів з навчально-виховної роботи у спеціальній школі, узагальнення психолого-педагогічного досвіду з проблеми дослідження.

Результати дослідження.

Рухливі ігри – складна рухова, емоційно забарвлена діяльність. Зумовлена точно встановленими правилами, які допомагають виявити її кінцевий підсумок або кількісний результат.

Це один із важливих засобів всебічного виховання глухих дітей молодшого шкільного віку. Характерна особливість їх – комплексність впливу на організм і на всі сторони особистості дитини. У грі одночасно здійснюється фізичне, розумове, моральне виховання, корекція й розвиток порушених функцій, а також соціалізація дітей з особливими потребами [5].

Активна діяльність рухового характеру і позитивні емоції, викликані нею, підсилюють усі фізіологічні процеси в організмі, поліпшують роботу усіх органів і систем.

Гра включає всі види природних рухів: ходьбу, біг, стрибки, метання, лазіння, вправи із предметами, а тому є незамінним засобом фізичного виховання дітей.

Несподівані ситуації, що виникли під час гри, привчають дітей доцільно використовувати набуті рухові навички і уміння.

У рухливих іграх створюються найсприятливіші умови для виховання фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості, спритності, гнучкості). Наприклад, для того щоб втекти від ведучого, потрібно виявити спритність, а рятуючись від нього, бігти якомога швидше. Діти, захоплені змістом гри, можуть виконувати одні і ті ж рухи з інтересом і до того ж багато разів, не помічаючи втоми. А це врешті решт сприяє розвитку витривалості.

Під час гри діти діють відповідно до правил-вимог, які обов'язкові для всіх учасників. Правила регулюють поведінку гравців і сприяють виробленню таких моральних якостей, як взаємодопомога, колективізм, чесність, дисциплінованість. Разом з тим потреба виконувати правила, а також переборювати перешкоди, неминучі під час гри, сприяє вихованню вольових якостей – витримки, сміливості, рішучості. Все це дуже важливо для подальшої інтеграції глухої дитини у соціум.

В іграх виховується любов до праці. Підготовка місць для проведення ігор, роздавання і прибирання спортивного обладнання, або нескладний його ремонт,

ускладнення правил гри, введення нових перешкод – усе це готує дітей до праці та ін. видів діяльності.

В іграх дитині доводиться самій вирішувати, як діяти, щоб досягти певної мети. Швидка і часом несподівана зміна умов змушує дітей шукати усе нові і нові шляхи вирішення завдань, які постають перед ними. Саме це сприяє розвитку самостійності, активності, ініціативи, творчості та кмітливості.

Деякі ігри допомагають дитині розширювати та поглиблювати свої уявлення про навколишню дійсність. Виконуючи різні ролі, зображуючи різноманітні дії, діти на практиці використовують свої знання про поведінку тварин, птахів та комах, про явища природи, про засоби пересування, про сучасну техніку („Кіт та миші”, „Гуси-гуси”, „Естафета на лижах”).

При правильній організації гри діти набувають навичок культурної поведінки, у них формуються поняття про взаємини людей і почуття високої відповідальності за свої вчинки. Гра є також одним з найкращих засобів відпочинку, тобто виконує основні завдання рекреації.

Спеціально адаптовані рухливі ігри мають оздоровче значення яке полягає в тому, що вони спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я глухої дитини, профілактику вторинних відхилень та супутніх захворювань, а також:

- сприяють гармонійному розвитку організму школяра;

- формують правильну поставу;

- загартовують організм;

- підвищують працездатність та опірність до впливу зовнішніх негативних факторів;

- підвищують рівень психоемоційного благополуччя глухої дитини.

При правильній організації занять із урахуванням структури дефекту, анатомофізіологічних й психологічних особливостей глухих дітей молодшого шкільного віку, стану розвитку їх психомоторної сфери, особливостей мовленнєвого розвитку, спеціально адаптовані рухливі ігри позитивно впливають на ріст, розвиток і зміцнення кістково-зв'язкового апарата, м'язової системи, на формування правильної постави у дітей вищезазначеної категорії, а також підвищують функціональну діяльність організму. Під впливом фізичних вправ, застосовуваних в іграх та естафетах, активізуються всі види обміну речовин (вуглеводний, білковий, жировий і мінеральний). М'язові навантаження стимулюють роботу залоз внутрішньої секреції [4,5].

Ігри та естафети з активними, енергійними, багаторазово повторюваними руховими діями, але пов'язані із тривалою однобічною силовою напругою (особливо статичною) роблять тренувальний вплив на організм дітей. Крім того, рухливі ігри позитивно впливають на нервову систему глухих школярів. Для цього керівник зобов'язаний оптимально дозувати навантаження на пам'ять і увагу граючих, будувати гру так, щоб вона викликала у гравців позитивні емоції. Оскільки функціональний і емоційний підйом, що виникає в глухих дітей у процесі гри, робить потужний

оздоровчий вплив на організм даної категорії дітей.

Великий оздоровчий ефект має проведення рухливих ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної системи, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, покращує стан імунної системи й тим самим підвищує опірність організму до простудних захворювань.

Також, адаптивні рухливі ігри зменшують наслідки гіподинамії в учнів спеціальних шкіл-інтернатів. Це гарний активний відпочинок після тривалої розумової діяльності. Тому їх доречно проводити на шкільних перервах та по закінченні уроків під час прогулок на свіжому повітрі [5].

Адаптивні рухливі ігри мають освітнє значення для глухих дітей початкової ланки навчання. Систематичне їх застосування значно розширює рухливі можливості дітей, забезпечує повноцінне засвоєння життєво важливих рухів – стрибків, бігу, метання та ін. В ігрових умовах ці рухи удосконалюються і перетворюються в навички, що дає можливість виконувати рухові дії, незважаючи на зміну оточуючого середовища. Одночасно вдосконалюються сприймання і реагування – важливі завдання в повсякденному житті, розвивається вміння аналізувати і приймати правильне рішення, що позитивно впливає на формування розумових процесів [5].

Гра моделює багато видів спортивної діяльності, дає простір для розвитку основних природних рухів, а тому і є ефективним засобом засвоєння таких розділів шкільної програми, як легка атлетика, гімнастика, спортивні ігри.

Рухливі ігри розвивають здатність адекватно оцінювати просторові й часові відносини, одночасно сприймати багато різної інформації й реагувати на сприйняте.

Не менш важливі ігри з різними дрібними предметами. Вправи з м'ячами, мішечками та ін., підвищують шкірянотактильну й м'язоворухову чутливість, удосконалюють рухову функцію рук і пальців, що має особливе значення для школярів молодших класів.

У рухливих іграх учасникам доводиться виконувати різні ролі (водящего, судді, помічника судді, організатора гри й т.д.), що розвиває в них організаторські навички.

Також, під час проведення рухливих ігор з глухими дітьми можна відилити спеціально-освітнє значення тому, що адаптивні рухливі ігри сприяють розвитку мовлення, опануванню спортивною термінологією, термінами, що позначають предмети обладнання та інвентаря, які необхідні для повноцінного і самостійного життя глухих, а також вивченню правил змагань.

Отже, освітнє значення ігор полягає в тому, що вони:

- формують рухові уміння і навички із бігу, стрибків, метання;
- дають основи знань та мовленнєвий матеріал з фізичної культури і спорту.

Виховне значення ігор пов'язане з характером рухової діяльності, яка проходить у змінних умовах і при активній співдружності гравців. Зміст гри – це бо-

ротьба з перешкодами, які постійно виникають. За таких умов правильне керівництво поведінкою гравців сприяє вихованню моральних та вольових якостей. Серед них найактивніше формуються колективізм, дисциплінованість, організованість, ініціативність, рішучість, сміливість, наполегливість. Однак необхідно враховувати, що гострота змагань не повинна роз'єднувати граючих. У колективній рухливій грі кожний учасник наочно переконається в перевагах загальних, дружних зусиль, спрямованих на подолання перешкод і досягнення загальної мети. Добровільне прийняття обмежень дій правилами, прийнятими в колективній рухливій грі, при одночасному захопленні грою дисциплінує учнів [5].

Керівник правильно розподіляє ігрові ролі в колективі, привчає граючих до взаємоповаги під час спільного виконання ігрових дій та до відповідальності за свої вчинки.

Грі властива протидія одного гравця іншому, однієї команди – іншій під час виникнення різноманітних завдань, що вимагають миттєвого рішення. Для цього необхідно в найкоротший строк оцінити навколишнє оточення, вибрати найбільш правильну дію й виконати її. Так рухливі ігри сприяють самопізнанню.

Не менш важливим є виховання любові до рідного краю. Для цього використовують українські народні ігри, обряди та забави, які передають традиції нашого народу.

Слід відмітити, що усі рухливі ігри прививають любов до щоденних і систематичних занять фізичними вправами, бажання займатися фізичною культурою, привчають глухих дітей долати психічні і фізичні навантаження, створюють у них бадьорий настрій [4]. А ігри, що вимагають творчого підходу, завжди будуть цікавими й привабливими для її учасників.

Крім того рухливі ігри та естафети у великому ступені сприяють вихованню фізичних якостей: швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості, і, що важливо, ці фізичні якості розвиваються в комплексі.

Більшість рухливих ігор потребує від учасників швидкості. Це гри, побудовані на необхідності миттєвих відповідей на звукові, зорові, тактильні сигнали, ігри з раптовими зупинками, затримками й поновленням рухів, з подоланням невеликих відстаней у найкоротший час.

Обстановка, яка постійно змінюється під час проведення гри, швидкий перехід учасників від одних рухів до інших сприяють розвитку спритності.

Для виховання сили добре використовувати ігри, що вимагають прояви помірних по навантаженню, короткочасних швидкісно-силових напруг.

Рухливі ігри з багаторазовими повтореннями напружених рухів, з постійною руховою активністю, що викликає значні витрати сил і енергії, сприяють розвитку витривалості [4].

Удосконалювання гнучкості відбувається в іграх, пов'язаних із частою зміною напрямку рухів.

Таким чином, виховне значення ігор полягає в тому, що вони:

- комплексно виховують такі фізичні якості, як сила, витривалість, швидкість, спритність, гнучкість;

- виховують морально-вольові якості;
- дають основи знань з валеології, народознавства, історії рідного краю;
- виховують любов до щоденних і систематичних занять фізичною культурою.

Корекційним значенням адаптивних рухливих ігор для глухих дітей молодшого шкільного віку є розвиток під час ігрової діяльності вестибулярної функції, в тому числі просторової орієнтації, раціонального розподілу фізичних зусиль, швидкості рухових реакцій за вибором, рухової пам'яті, вільного керування темпом рухів, силою. Спеціально адаптовані до данної категорії дітей рухливі ігри мають потужний арсенал впливу на організм дитини, розширюють діапазон можливостей рухової сфери, порушеної внаслідок дефекту. Це позитивно впливає на розвиток мовлення і незмінно супроводжується відповідним удосконаленням залишкового слуху. У процесі ігрової діяльності м'язова активність стимулює фізичні процеси, формуючи новий функціональний стан, який характеризується пристосуванням до дефекту, компенсацією порушених функцій та адаптацією, в тому числі й слухового аналізатора [2].

Таким чином, корекційне значення ігор складається у:

- нівелюванні різниці у стані розвитку психомоторної сфери глухих дітей молодшого шкільного віку та їх однолітків зі збереженим слухом;
- корекції вад розвитку основних рухових властивостей з урахуванням можливостей вдосконалення компенсаторних функцій збережених аналізаторів.

Висновки.

Виходячи з вищезазначеного можна зробити висновки про те, що адаптивні рухливі ігри є дієвим засобом психофізичного розвитку глухих дітей та покращення її пізнавальних здібностей.

Правильно організовані адаптивні ігри мають оздоровче, освітнє, виховне та корекційне значення для данної категорії дітей. Оздоровче значення адаптивних рухливих ігор полягає у зміцненні здоров'я дітей, загартуванні, формуванні правильної постави, профілактиці вторинних відхилень, підвищенні працездатності й опірності до впливу зовнішніх негативних факторів та підвищенні рівня психоемоційного благополуччя глухих дітей. Освітнє значення розкривається у формуванні рухових умінь й навичок із бігу, стрибків, метання та у наданні основ знань та мовленнєвого матеріалу з фізичної культури і спорту. Виховне значення адаптивних рухливих ігор полягає у комплексному вихованні фізичних та морально-вольових якостей, підвищенні мотивації щодо систематичних занять фізичною культурою. Корекційне значення спеціально адаптованих рухливих ігор глухих дітей молодшого шкільного віку складається у нівелюванні різниці у стані розвитку психомоторної сфери глухих дітей молодшого шкільного віку та їх однолітків зі збереженим слухом та максимально можливої корекції вад розвитку основних рухових властивостей з урахуванням можливостей вдосконалення компенсаторних функцій збережених аналізаторів.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку розробки організаційно-методичного забезпечення цього процесу з урахуванням психофізичних особливостей розвитку дітей даної нозологічної групи.

Література:

1. Сеченов И.М. Элементы мысли / И.М. Сеченов. – СПб.: Питер, 2001. – 416 с.
2. Колишкін О.В. Використання засобів адаптивної фізичної культури під час корекції рухових порушень дітей із розладами слуху / О.В. Колишкін // Дефектологія. – 2002. – №3. – С. 22-24.
3. Лесько О. Рухливі ігри як ефективний засіб фізичної корекції школярів із затримкою психічного розвитку / О. Лесько // Молода спортивна наука України. Зб. наук. ст.– Львів, 2002. – Вип.6. – С. 288-291.
4. Ляхова І. Організація і методика проведення ігрових занять зі школярами з вадами слуху / І. Ляхова // Дефектологія. – К., 2005. – №1. – С. 40-42.
5. Коррекционные подвижные игры и упражнения для детей с нарушениями в развитии / Под общей ред. проф. Л.В. Шапковой. – М.: Советский спорт, 2002. – 212 с.

Надійшла до редакції 04.11.2010р.
Ивахненко Анна Аркадьевна
ivanna78-78@mail.ru